

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yrittäjien työttömyysturva-oikeuden väliaikaisesta järjestämisestä

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yrittäjien työttömyysturva-oikeuden väliaikaisesta järjestämisestä (HE 35/2020 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Eeva Vartio, työ- ja elinkeinoministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Kansaneläkelaitos
- Uudenmaan TE-toimisto
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- STTK ry
- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Yrittäjät ry
- Työttömien Keskusjärjestö ry
- professori Olli Mäenpää
- oikeustieteen tohtori Jaana Paanetoja

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan työttömyysturvalain väliaikaista muuttamista.

Työmarkkinatukea voitaisiin maksaa päätoimisesti yrittäjänä työllistyneelle henkilölle, jonka päätoiminen työskentely yrityksessä katsottaisiin päättyneen ja päättymisen syynä olisi hyvin laajalle levinnyt vakava tartuntatauti. Lisäksi henkilön päätoimisen työskentelyn voitaisiin tietyin edellytyksin katsoa päättyneen, jos yritystoiminnasta saatava tulo on vähentynyt, ja tulon vähentyminen johtuisi hyvin laajalle levinneestä vakavasta tartuntataudista. Henkilön päätoiminen työskentely voitaisiin näissä tilanteissa katsoa päättyneeksi, vaikka yritystoimintaa ei lopetettaisi.

Valiokunnan mietintö TyVM 4/2020 vp

Työmarkkinatuen maksaminen edellyttäisi, että henkilö ilmoittautuu työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon ja hänen oikeudestaan työmarkkinatukeen annettaisiin työvoimapolitiittinen lausunto Kansaneläkelaitokselle. Hänellä olisi oikeus työmarkkinatukeen muun muassa opintojen estämättä. Yrityksessä työskentelyn päättäneellä työnhakijalla olisi työttömyysturvalaissa tarkoitettu velvollisuus ottaa vastaan työnantajan tarjoamaa työtä.

Työmarkkinatukeen ei sovellettaisi odotusaikaa, tarveharkintaa eikä osittaista työmarkkinatukea koskevia säännöksiä.

Muutos olisi väliaikainen ja sillä tuettaisiin yrittäjien toimeentulon turvaamista COVID-19-pandemiasta johtuvien poikkeusolojen aikana.

Esitys liittyy valtion vuoden 2020 II lisätalousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja se olisi voimassa 30.6.2020 asti. Lakia sovellettaisiin työmarkkinatukeen, jota maksetaan ajalla 16.3.2020—30.6.2020.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Maailman terveysjärjestö WHO julisti uuden koronaviruksen aiheuttaman COVID-19-tartuntatautiepidemian pandemiaksi 11.3.2020. Valtioneuvosto totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi.

Pandemia ja sen rajoittamistoimet sekä kansalaisten kokema pelko tautia kohtaan vähentävät merkittävästi taloudellista toimintaa yhteiskunnassa, millä on ollut merkittävä vaikutus yritysten kannattavuuteen. Koronavirus tarttuu ihmisestä toiseen pääasiallisesti pisaratartuntana lähikontaktissa. Poikkeusoloista johtuvat rajoitukset ja suositukset sekä kansalaisten pelko sairastumisesta vaikuttavat useisiin eri toimialoihin ja erityisesti niiden yrittäjien yritystoimintaan, joiden toimintaan kuuluu lähikontakti asiakkaiden kanssa sekä esimerkiksi yleisötilaisuuksien järjestäminen ja niihin liittyvä muu työskentely.

Hallitus ilmoitti 20.3.2020 päättämistään ensi vaiheen toimenpiteistä, joilla turvataan ihmisten toimeentulo ja yritysten maksuvalmius koronaviruksen aiheuttamassa vaikeassa tilanteessa. Yhtenä toimenpiteenä hallitus päätti helpottaa yrittäjien pääsyä työttömyysturvan piiriin.

Yrittäjän työttömyysturvan väliaikainen järjestäminen

Työttömyysturvajärjestelmässä yrittäjäksi katsotaan henkilö, joka on yrittäjän eläkelain (1272/2006) tai maatalousyrittäjän eläkelain (1280/2006) perusteella yrittäjä. Yrittäjänä pidetään myös henkilöä, joka täyttää tietyt omistukseen ja asemaan yrityksessä sekä yrityksessä työskentelemiseen liittyvät edellytykset. Päätoimisesti yrityksessä työllistynyt yrittäjä saa työttömyysetuuden, jos yrittäjän oma työskentely yrityksessä päättyy tai koko yritystoiminta loppuu.

Valiokunnan mietintö TyVM 4/2020 vp

Hallituksen esityksessä ehdotetaan työttömyysturvalain 11 lukuun väliaikaisesti lisättäväksi uusi 4 c §, jonka mukaan työmarkkinatukea voidaan maksaa myös päätoimisesti yrittäjänä työllistyneelle, jos henkilön päätoiminen työskentely yrityksessä on päättynyt laajalle levinneen vakavan tartuntataudin vuoksi tai kun yritystoiminnasta saatava tulo on samasta syystä johtuen vähemmän kuin 1 089,67 euroa kuukaudessa. Työmarkkinatuen saaminen ei edellytä yritystoiminnan lopettamista eikä myöskään vakuutuksesta luopumista tai muita yrityksen lopettamistoimia. Säännöksen soveltamista ei estä myöskään se, että yrittäjä jatkaa osallistumista yrityksen tuotantoon tai taloudelliseen toimintaan.

Työmarkkinatukeen ei sovelleta odotusaikaa, tarveharkintaa eikä osittaista työmarkkinatukea koskevia säännöksiä ja työmarkkinatuki maksetaan ilman lapsikorotusta saman suuruisena kaikille yrittäjille, mikä sujuvoittaa etuuden maksamista.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää poikkeustilanteen vuoksi erittäin tärkeänä, että yrittäjä ei joudu lopettamaan yritystoimintaansa saadakseen työttömyysetuuden. Talouden nopea elpymisen olosuhteiden palattua ennalleen koronavirusepidemian jälkeen edellyttää, että yritykset pääsevät käynnistämään toimintansa ripeästi uudelleen. Valiokunta kannattaa yrittäjien pääsyn helpottamista työttömyysturvan piiriin ja ehdottaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Työmarkkinatuen maksaminen

Työmarkkinatuen maksaminen yrittäjälle edellyttää, että henkilö ilmoittautuu työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon (TE-toimisto). TE-toimisto toteaa päätoimisen työskentelyn päättymisen työnhakijan oman ilmoituksen perusteella. Ilmoituksessaan työnhakija selvittää yrityksen toimialan ja sen, miten koronaepidemia ja siitä johtuvat rajoitukset ja suositukset ovat aiheuttaneet päätoimisen työskentelyn päättymisen. Jos kyse on tulojen vähentymisestä, työnhakija antaa vastaavan selvityksen yritystoiminnasta saatavasta tulosta ja sen vähentymisestä.

Hallituksen esityksessä on (s. 7) arvioitu toimialoja, joihin koronavirusepidemiasta johtuvat rajoitukset ja suositukset erityisesti vaikuttavat. Valiokunta korostaa, että esitetty lista ei ole tyhjennettävä, vaan se antaa vain esimerkkejä toimialoista, joiden toimintaan koronatilanne vaikuttaa. Valiokunta toteaa, että listalla mainittujen lisäksi muun muassa sosiaali- ja terveysalalla toimii paljon pieniä yrityksiä ja ammatinharjoittajia, joilla työnteon edellytykset ovat heikentyneet tai yritystoiminta loppunut jopa kokonaan koronatilanteen vuoksi.

TE-toimisto antaa yrittäjän antaman selvityksen perusteella työvoimapolitiittisen lausunnon oikeudesta työmarkkinatukeen Kansaneläilaitokselle. Lakia sovelletaan työmarkkinatukeen, jota maksetaan ajalla 16.3.2020—30.6.2020, minkä vuoksi työvoimapolitiittinen lausunto annetaan enintään 30.6.2020 asti.

Toimeenpanon sujuvuus ja resurssit

Työmarkkinatukea hakevien yrittäjien lisäksi myös työnhakijoiksi ilmoittautuvien lomautettujen ja työttömien määrä kasvaa poikkeuksellisen nopeasti, mikä lisää TE-toimistojen ja Kelan työmäärää merkittävästi. Valiokunta pitää tärkeänä, että työttömyysetuuksien sujuvan toimeenpanon turvaamiseksi TE-toimistoille ja Kelalle varataan riittävät resurssit kasvaneen työmäärän

Valiokunnan mietintö TyVM 4/2020 vp

hoitamiseksi. Valiokunta korostaa, että työnhakijalla on oikeus saada asiansa käsiteltyksi ilman aiheutonta viivästystä.

Esityksen mukaan (s. 8) yrittäjistä 85 prosenttia toimii alalla, jossa yritystoiminnan harjoittaminen on vaikeutunut kriisin johdosta, ja muutos kohtaisi noin 285 000 yrittäjää. Valiokunta toteaa, että on varauduttava siihen, että iso osa muutoksen kohtaavista yrittäjistä hakee työttömyysetuutta. Valiokunta korostaa, että poikkeuksellinen tilanne ja TE-toimistoille tullut yrittäjien työttömyysturvaa koskeva uusi tehtävä on otettava huomioon toimistojen resursoinnissa. Valiokunta huomauttaa, että TE-toimistojen on käsiteltävä kaikki tapaukset riippumatta siitä, onko yrittäjällä oikeutta etuuteen vai ei.

Valiokunta korostaa, että työttömyysturvajärjestelmän toimeenpanon sujuvuuden turvaamiseksi on resurssien kasvattamisen lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota etuuksien hakemisen sujuvaan toimeenpanoon TE-toimistojen selkeällä ohjeistuksella, säännöksiä yksinkertaistamalla ja keventämällä väliaikaisesti etuushakemusten käsittelystä johtuvaa selvitystyötä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että TE-toimisto ei esityksen (s. 3) mukaan ilmoita yrittäjän yritystoiminnan tulotietoa Kansaneläkelaitokselle, missä samaa tietoa voitaisiin käyttää sovitellun työmarkkinatuen maksamista varten. Saadun selvityksen mukaan tämä johtuu siitä, että TE-toimiston ei ole tarkoitus kerätä tulotietoja kaikilta työnhakijoilta, vaan niitä käytetään vaihtoehtoisena dokumentaationa työvoimapolitiittisen lausunnon laatimista varten. Valiokunta pitää tilannetta valitettavana. Valiokunta korostaa, että erityisesti vallitsevassa tilanteessa ja koska kyseessä on väliaikainen laki, viranomaisten päällekkäistä työtä pitää pyrkiä mahdollisuuksien mukaan välttämään. Samojen tulotietojen selvittäminen kahdelle eri viranomaiselle ei ole tarkoituksenmukaista myöskään työnhakijan kannalta.

Tiedottaminen

Kiinasta alkanut koronapandemia on johtanut Suomessa ennen kokemattomiin poikkeusolosuhteisiin, joissa hallitus on pandemian leviämisen hidastamisen lisäksi ripeästi pyrkinyt vähentämään tilanteesta kansalaisille ja taloudelliselle toiminnalle aiheutuvaa haittaa. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että työttömille, lomautetuille ja yrittäjille kohdennetuista tukitoimenpiteistä tiedotetaan kohderyhmille selkeästi ja oikea-aikaisesti.

Seuranta

Valiokunta pitää mahdollisena, että koronapandemia jatkuu ennakoitua pidempään, ja edellyttää, että hallitus seuraa tarkoin yrittäjien tilannetta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 35/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Valiokunnan mietintö TyVM 4/2020 vp

Helsingissä 3.4.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anna Kontula vas
varapuheenjohtaja Katja Taimela sd
jäsen Kim Berg sd
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Niina Malm sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Anders Norrback r
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Sofia Virta vihr
varajäsen Noora Koponen vihr
varajäsen Sebastian Tynkkynen ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen